

2 Litevské konsonanty (souhlásky)

2.1 Znělé a neznělé souhlásky

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	c	č
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	dz	dž

buvo (*byl*)   *tu* (*ty*)   *seka* (*sleduje*)   *šilas* (*bor*)
puvo (*hnil*)   *du* (*dva*)   *sega* (*zapíná*)   *žilas* (*šedivý*)

Asimilace (spodoba) znělosti:

b, d, g, z, ž

p, t, k, s, š

znělost → neznělost

dirba (*pracuje*) → *dirbti* [*dirpti*] (*pracovat*)
veža (*veze*) → *vežti* [*vešti*] (*vézt*)

auga (*roste*) → *augti* [*aukti*] (*růst*)

neznělost → znělost

suka (*kroutí*) → *sukdavo* [*sugdavo*] (*točil*)
neša (*nese*) → *nešdavo* [*neždavo*] (*nosil*)

lipa (*leze*) → *lipdavo* [*libdavo*] (*lezl*)
kasa (*ryje*) → *kasdavo* [*kazdavo*] (*ryl*)

2.2 Měkkost a tvrdost souhlásek (palatalizace)

Všechny litevské souhlásky mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“, které je vždy měkké.

2.2.1 Poziční tvrdost:

Souhláska je tvrdá před zadními samohláskami (vokály), včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur.

C + V(a) → CV(a)

galva (*hlava*), *vaikas* (*dítě*), *baltas* (*bílý*), *duona* (*chléb*), *šoka* (*tančí*), *rodo* (*ukazuje*)

2.2.2 Poziční měkkost:

Souhláska je měkká před předními samohláskami, včetně dvojhlásek ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir.

C + V(i) → C'V(i)

pilis (*hrad*), *pienas* (*mléko*), *mes* (*my*), *nervinti* (*znervózňovat*), *dėdė* (*strýc*)

2.2.3 Nepoziční měkkost

Souhláska může být měkká také před zadní samohláskou (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur). Tato měkkost nesouvisí s pozicí souhlásky; označujeme ji písmenem „i“, které se vloží mezi souhlásku a samohlásku.

$C + V(a) \rightarrow C'iV(a)$

kaulų X *kiaulių*   rašau X rašiau
(kostí, g. pl.) (sviní, g. pl.)   (píšu, přít.č.) (psal jsem, min. č.)

2.3 Písmeno „i“ má v litevštině dvojí uplatnění: označuje samohlásku [i], anebo je znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásek. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nevyslovuje“, pouze změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako samohláska: *pilis* (*hrad*), tu esi (*ty jsi*), *Čekija*, *pirmas* (*první*), *pilkas* (*šedý*), *istorija* (*historie*)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šiaurė* [š'æure:] (*sever*), *kiaulė* [k'eule:] (*svině*), *liaudis* [l'æudis] (*národ*), *liūdnas* [l'u:dnas] (*smutný*), *siūlas* [s'u:las] (*nit*)

Písmeno „i“ jako samohláska + „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku ani na konci slova; v těchto pozicích označuje „i“ vždy samohlásku, proto se také vyslovuje (např. *istorija*, tu esi);
- 2) „i“ jako samohláska se nikdy nevyskytuje mezi souhláskou a samohláskou; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci, proto se nevyslovuje (např. *šiaurė*, *siūlas*).

Existují dvě výjimky:

- a) Kombinace „souhláska + ie“, např. *pienas* (*mléko*), *miegas* (*spánek*). „i“ je zde součástí dvojhlásky „ie“, nikoliv znakem pro palatalizaci.
- b) Při setkání dvou samohlásek na hranici slabik čteme „i“ jako samohlásku, např. *šiitas* [ši-i-tas] (větev muslimů), *pianinas* [pi-a-ni-nas] (*piano*).

2.4 Cvičení. Určete, zda písmeno i v následujících slovech označuje samohlásku nebo znak pro palatalizaci.

1. *ilgas* (*dlouhý*), 2. *toli* (*daleko*), 3. *žiaurus* (*krutý*), 4. *šilta* (*teplá*), 5. *Vilnius*, 6. *meilė* (*láska*), 7. *kiaušas* (*temeno*), 8. *siūlo* (*nabízi*), 9. *jis* (*on*), 10. *pilnas* (*plný*), 11. *žiogas* (*luční koník*), 12. *žiema* (*zima*), 13. *sriuba* (*polévka*), 14. *sliekas* (*žížala*), 16. *kirmėlė* (*housenka*).

2.5 Palatalizace souhláskových skupin

Měkkost se vždy týká celé souhláskové skupiny v slabice:

šnekėti (*hovořit*), *gandrelis* (*mládě čápa*), *pliaupti* (*hodně pršet*)

2.6 „č“ a „dž“ v litevštině

Poziční měkkost/tvrdost se u souhlásek „t“ a „d“ uplatňuje stejně jako u ostatních:

tiltas (*most*)   *deda* (*klade*)

Nepoziční měkkost „t“ a „d“ způsobila vznik hlaásek „č“ a „dž“: měkké „t“ se před zadní samohláskou proměnilo v „č“, měkké „d“ v „dž“:

t→č: *skaitė* → *skaičiau*   **d→dž:** *žaidė* → *žaidžiau*
(četl/a)   (četl/a jsem)   (hrál/a)   (hrál/a jsem)

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

(užovka)	(kohout)
N. <i>žaltys</i>	<i>gaidys</i>
G. <i>žalčio</i>	<i>gaidžio</i>
D. <i>žalčiui</i>	<i>gaidžiui</i>
A. <i>žaltį</i>	<i>gaidį</i>

<i>skaityti, skaito skaitė</i> (<i>číst</i>);	<i>gydyti, gydo, gydė</i> (<i>léčit</i>)
aš <i>skaičiau</i>	<i>gydžiau</i>
tu <i>skaitėi</i>	<i>gydei</i>
jis, ji <i>skaitė</i>	<i>gydė</i>

2.7 Litevská slabika

Litevská slabika povinně obsahuje alespoň jednu samohlásku. Vytvářet slabiku mohou také dvojhlásky a jednotky „samohláska + souhláska“ (al, am, an, ar, ...).

Samotná souhláska slabiku netvoří. Litevština nevytváří slova typu *krk*, *vlk*, *Brno*.

Slabika je dlouhá, pokud obsahuje dlouhou samohlásku, dvojhlásku nebo jednotku „samohláska + souhláska“. Slabika je krátká, pokud obsahuje krátkou samohlásku.